

Republika Estońska, 1,35 mln. mieszkańców, członek NATO i Unii Europejskiej

Niepodległa Estonia, po odrzuceniu prawodawstwa radzieckiego, początkowo nie przyjęła odrębnych ustaw nadających specjalny status kombatantom i ofiarom represji. Przepisy dotyczące świadczeń dla tej kategorii osób parlament estoński zamieścił m.in. w ustawach z 5 grudnia 2001 r. o państwowym ubezpieczeniu emerytalno-rentowym (Riiklik pensionikindlustuse seadus) oraz z 19 czerwca 2002 r. o ubezpieczeniu zdrowotnym (Ravikindlustuse seadus). Na podstawie wspomnianych aktów prawnych szczególne uprawnienia przyznane zostały osobom, które:

- uczestniczyły w wojnie wyzwoleniczej 1918-1920;
- uczestniczyły w II wojnie światowej, walcząc w estońskich formacjach armii niemieckiej;
- pełniły służbę w antyradzieckich oddziałach samoobrony;
- przebywały na zesłaniu, w więzieniach, obozach koncentracyjnych i gettach;
- zostały w 1944 r. przymusowo wysiedlone przez Niemców z wyspy Saaremaa do Rzeszy;
- były zatrudnione w batalionach roboczych i budowlanych w latach 1941-1942.

Dotychczasowy status utracili zatem radzieccy weterani II wojny światowej, wojen lokalnych i walk ze zbrojnym estońskim podziemiem. Należą do nich również żołnierze jednostek estońskich, walczących z Niemcami w składzie Armii Czerwonej. Ostatecznie tak skrajne rozwiązania nie objęły jednak inwalidów wojennych, którym specjalne uprawnienia zagwarantowała kolejna omawiana ustawa.

Znaczącą zmianę w kształcie prawa kombatanckiego spowodowało uchwalenie ustawy z 17 grudnia 2003 r. *o osobach represjonowanych przez reżimy okupacyjne (okupatsioonirežiimide poolt repressseeritud isiku seadus)*. Przepisy tego aktu prawnego doprecyzowały pojęcie *osoby represjonowanej w latach 1940-1991* i wprowadziły uporządkowany katalog przysługujących jej uprawnień. Z dobrodziejstw wspomnianej ustawy mogą korzystać obywatele Republiki Estońskiej, którzy:

- byli ofiarami ludobójstwa w rozumieniu konwencji z 1948 r. w sprawie zapobiegania oraz karania zbrodni ludobójstwa¹;
- zostali skazani na uwięzienie lub wygnanie albo pobyt w zakładzie psychiatrycznym za swoje przekonania, polityczne opinie, wyznawaną religię, pochodzenie rasowe, etniczne, narodowe lub społeczne;
- zostali skazani za niewywiązywanie się z obowiązku nałożonego przez państwo okupacyjne: służby wojskowej, lojalności, narzuconego światopoglądu, zakazu opuszczania terytorium i in.;
- zostali skazani za czyn popełniony przed okupacją lub w czasie tymczasowego zaprzestania okupacji², chyba, że czyn taki byłby karalny zgodnie z obowiązującym obecnie prawem Republiki;
- zostali skazani na uwięzienie lub wygnanie za udział w antyokupacyjnym proteście lub manifestowanie swojej narodowej tożsamości albo za próbę skorzystania z przysługujących człowiekowi na świecie fundamentalnych praw i wolności, niezależnie od tego, o jakie przestępstwo oskarżyły je władze okupacyjne;
- zostali deportowani lub wysiedleni na terytorium państwa okupacyjnego bądź innego albo zmuszeni do wyjazdu z Estonii po odbyciu wyroku;
- zostali wywiezieni z Estonii do ZSRR w 1941 r. i zmuszeni do pracy w batalionach roboczych albo wysłani poza terytorium Estonii do przymusowej pracy na rzecz niemieckiej III Rzeszy;
- jako jeńcy wojenni oczekiwali na repatriację i zostali zmuszeni do pracy, z ograniczeniem wolności, w radzieckich batalionach roboczych;
- posiadali zakaz zamieszkania w Estonii;

- ukrywali się przed bezprawnymi represjami i zostali skazani na więzienie lub wygnanie za czyny popełnione w samoobronie lub z konieczności, chyba że czyny takie byłyby karalne także w niepodległej Republice;
- zostali poddani eksperymentalnemu napromieniowaniu podczas prób z bronią nuklearną;
- zostali przymusowo wysłani na teren kłęski nuklearnej w celu eliminowania jej skutków;
- ponieśli trwałą uszczerbek na zdrowiu w trakcie służby w siłach zbrojnych ZSRR, jeśli nie uczestniczyli w aktach represji na terytorium Estonii³.

Przepisy ustawy z 2003 r. wykluczyły możliwość przyznania specjalnego statusu osobom, które:

- były pracownikami instytucji dokonujących aktów represji, z wyłączeniem osób należących do personelu niższej rangi lub zatrudnionych w charakterze personelu pomocniczego;
- wstąpiły do radzieckiej partii komunistycznej przed 1 stycznia 1954 r.⁴;
- zostały zmobilizowane do Armii Czerwonej, jako członkowie lub kandydaci radzieckiej partii komunistycznej albo radzieckich komunistycznych organizacji młodzieżowych;
- służyły w radzieckich formacjach wojskowych lub roboczych podległych NKWD albo Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (MWD);
- zostały zmobilizowane do armii niemieckiej, jako członkowie lub kandydaci hitlerowskiej partii NSDAP;
- zostały skazane za przestępstwo karalne także według obecnie obowiązującego prawa Republiki.

Przyznawanie świadczeń kombatanom i ofiarom represji pozostaje głównie w gestii Ministerstwa Spraw Socjalnych (Sotsiaalministeerium), dodatkowe uprawnienia mogą być jednak nadawane także przez lokalne władze samorządowe. Niezależnie od tego w Estonii działa specjalna komisja rządowa zajmująca się prawnymi aspektami opieki państwa nad ofiarami represji, współpracą z organami rządowymi, władzami lokalnymi i organizacjami społecznymi. Na czele komisji stoi minister sprawiedliwości, w jej pracy biorą udział przedstawiciele środowiska represjonowanych.

W Estonii uprawnienia i świadczenia uzależnione są od sytuacji, w której znajduje się konkretny kombatan lub ofiara represji. Decydującą rolę odgrywa tutaj zaszeregowanie do odpowiedniej kategorii beneficjentów oraz wiek lub uznany stopień inwalidztwa uprawnionego.

Kombatanom i osobom represjonowanym przysługują przede wszystkim zróżnicowanej wysokości dodatki do rent i emerytur. Najwyższe otrzymują weterani wojny wyzwolenczej 1918-1920 roku. Ponadto uczestnikom walk zbrojnych o wolność Estonii i osobom ukrywającym się przed represjami zalicza się do stażu pracy okresy uczestniczenia w walce lub ukrywania. Natomiast ofiarom represji zalicza się do stażu pracy okresy podlegania represjom, stosując przelicznik 1 rok represji jest równy 3 latom pracy. Zesłańcom dolicza się do stażu pracy także okresy oczekiwania na powrót do kraju - 1 rok oczekiwania pozwala na zaliczenie do stażu pracy 1,5 roku.

W zakresie opieki zdrowotnej kombatan i represjonowani mają prawo do ulg przy zakupie niektórych produktów medycznych (zniżki 75 - 100 %.), refundacji kosztów leków na recepty oraz specjalistycznych usług lekarskich i rehabilitacyjnych. Na szczeblu lokalnym przedstawiciele obu grup korzystają niekiedy z przywilejów w środkach transportu publicznego i zwolnień od podatków gruntowych.

Osobom represjonowanym przysługuje wolny wstęp na Festiwal Pieśni Krajowej, Festiwal Tańca Krajowego, Studencki Festiwal Pieśni i Tańca oraz do muzeów państwowych. Represjonowani zwolnieni są także z opłat za rekreacyjne wędkowanie.

Kilkunastotysięczne środowisko kombatanckie reprezentują Estońskie Stowarzyszenie Weteranów Wojennych (Eesti Rindemeeste Ühendus), zrzeszające wszystkich żołnierzy, niezależnie od tego, po której stronie walczyli w czasie II wojny światowej, i Związek Weterańskich Organizacji Estońskiej Republiki (Eesti Vabariigi veteranide organisatsioonide Liit), do którego należą żołnierze radzieccy. Natomiast ofiary represji radzieckich działają w Lidze Złamanego Kwiatu

Pszenicy (Murtud Rukkille Ühing).

Stan na 2005 r

---

¹Konwencja uchwalona 9 grudnia 1948 r przez Zgromadzenie Ogólne ONZ.

²Ustawodawca ma tu zapewne na myśli np. funkcjonariuszy estońskiego aparatu bezpieczeństwa, skazanych przez władze radzieckie za udział w represjonowaniu członków partii komunistycznej

³Kontuzjowanych żołnierzy ustawa zalicza do odrębnej kategorii uprawnionych, nazwanej osobami traktowanymi jak osoby represjonowane.

⁴W 1953 r. zmarł Józef Stalin i władzę przejął Nikita Chruszczow, co spowodowało odchodzenie od klasycznego stalinowskiego modelu partii i państwa.